

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARBIYASI QIYIN O'QUVCHILAR BILAN ISH OLIB BORISH
USULLARI****Kalendarova Zarafshan Kalbaevna**

“Ta’lim” kafedrası katta o’qituvchisi

Ummatullaeva Muslima

Boshlang’ich ta’lim yo’nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolamizda insoniyat bilim, ko`nikma va ijtimoiy jarayonlar natijasida davlat ta’lim standartlariga asosan boshlang’ich ta’limda tarbiyasi og’ir bolalar bilan ishlashga bo’lgan e’tibor va tarbiya sohasidagi ulkan mas’uliyatlarni his etgan holda, tadqiqotimizning asosiy maqsadi boshlang’ich ta’limda tarbiyasi og’ir bolalarni ijodiy faoliyatlarga har tomonlama jalb etish, ulardagi yashirin va o’ziga xos qobiliyatlarni yuzaga chiqarishda ko’maklashish, qiziqishlarini yanada oshirish, rag’batlantirish va qo’llab-quvvatlash haqida so’z boradi.

Kalit so`zlar: Oila va maktab hamkorligi, ta’lim va tarbiyadagi uyg’unlik, jamoaviy tarbiya, tarbiyadagi muhim unsurlar, pedagogik-psixologik va axloqiy tarbiya usullari, tarbiya qonuniyatlari va qoidalari, tarbiyaning maqsad va vazifalari.

Kirish:

Tarbiya usullari tarbiyaning maqsadi va mazmunidan kelib chiqib, komil inson shaxsini tarbiyalashga qaratilgandir. Boshlang’ich maktabdayoq bolaning tarbiyasiga e’tiborli bo’lish talab qilinishining sababi, bola shu davrda olgan ko’nikmasini hayoti davomida qo’llaydi. O’z-o’zidan ko’rinib turibdiki, tarbiyasi og’ir bolalar bilan kichik yoshdayoq yetarlicha shug’ullanilmasa muammoli vaziyatlarga yechim topishi yanada qiyinroq kechadi. Va afsuski O’zbekistonda rivojlangan mamlakatlarga qaraganda hali hamon ta’lim yo’nalishida tarbiyasi qiyin o’quvchilar bilan ishlash uchun inklyuziv ta’lim strategiyasi tuzilmaganligi aniqlandi.

Undan tashqari hozirgi kundagi vaziyatni bilish maqsadida Toshkent viloyatida joylashgan 42 sonli umumta’lim maktabida faoliyat olib borayotgan o’qituvchi Irina Nikolayevna bilan suhbat olib borganimizda, u o’z suhbatida farzandlar tarbiyalashda ota-onalarning roli pasayib borayotganligini, aksar ota-onalar ushbu muammo va holatlarga mutlaq befarqligi, bunday holatlarda pedagoglar ancha muammolarga duch kelishini aytib o’tdi.

Irina Nikolayevna ushbu muammolarni bartaraf etish uchun tarbiyasi qiyin bolalar bilan ishlash tizimini yaratilish, mavjud holatlarda uni yanada takomilashtirilish maqsadga muvofiq bo’ladi va pedagogik nuqtai nazaridan har bir pedagog bolaning salohiyatini, qobilyat va imkoniyatlarini hisobga olgan holatda ularga so’z erkinligini berish kerakligini alohida ta’kidlab o’tdi. Suhbatimizdan ma’lumki tarbiyasi qiyin bolalar bilan ishlashda nafaqat o’qituvchi, o’quvchi balki ota-onaning o’rni juda katta.

Shu o’rinda mamlakatimizda tarbiyasi qiyin bolalar bilan ishlash yo’lida qo’llanilayotgan uslublarga ko’ra tarbiyachi tegishli qoida va talablarga qanday rioya qilish zarurligini bolalarga ko’rsatadi va tushuntiradi. Tarbiyachining bolaga tushuntirishi va uqtirishi amaliy natijalarga erishishida muhim o’rin tutadi. Chunki boshlang’ich sinfdagi bolaga tarbiyaviy unsurlarni uqtirish

osonroq kechadi, shuningdek bu yoshda bolalar ko‘rsatilgan axloqiy na‘munalarga rioya qiladilar. Masalan, oilada ota-ona, aka-opalarni hurmat qilish, kattalarga gapirganda sizlash va hurmat qilish, ularning gapiga quloq solish kabi unsurlar bolaga uqtiriladi. Yana shunga e‘tibor qaratishimiz kerakki, boshlang‘ich sinf bolasiqa oila doirasida tushuntirish bolada avvalo unib-o‘sgan muhitida voqelikka yoki biror hatti-harakatga to‘g‘ri baho berish, ongli munosabatda bo‘lishini shakllantirishga yordam beradi.

Qoida va talablar fakt va misollar orqali tushuntirilsa, ularni bolalar ravshan anglab oladilar va onglariga chuqurroq singdiradi. Natijada bu qoida va talablar bolaning kundalik hayot tarziga aylanadi. Tarbiyachi esa bolaga voqea-hodisalarni tushuntirish orqali ularning tevarak-atrofdagi voqeiklarni va munosabatlarni to‘g‘ri baholay olishlariga ham yaqindan ko‘maklashadi.

Asosiysi, tarbiya usullari – o‘qituvchi-tarbiyachining o‘quvchiga ta‘sir ko‘rsatish usullari, ularga ijobiy xulq-atvor ko‘nikmalari va malakalarini singdirish maqsadida ularning hayoti va faoliyatini tarbiyaviy jihatdan to‘g‘ri tashkil etish, aniqrog‘i, tarbiyachining bolalarda axloq-odob fazilatlarini tarkib toptirish maqsadida ularning ongi va irodasiga ta‘sir etishdir.

Maktablarda bolalarga nisbatan ba‘zan “tarbiyasi qiyin bola” jumlasini ishlatiladi. Tarbiyasi qiyin bolalar deganda ko‘pgina holatlarda voyaga yetmaganlar bilan ishlash nazoratchilari ro‘yxatida hisobga olingan yoki olinmagan, giyohvandlik va spirtli ichimlikka ruju qo‘ygan, o‘g‘rilik va bezorilikka moyil o‘quvchilar ham nazarda tutiladi. Boshlang‘ich sinflarida o‘qiydigan bolalar orasida bu ehtimol tabiiyki, kamroq uchraydi. Shu bois endigina unib borayotgan niholni to‘g‘ri o‘sishiga ko‘maklashish, vaqtida tarbiyasiga e‘tibor qaratish lozim. Kuzatishlardan ma‘lum bo‘lishicha, tarbiyasi qiyin bolalar tarbiya jarayonida pedagogik ta‘sirga qarshilik ko‘rsatadi, ularning xulqida o‘zini biz xohlaganday tutmaslik holatlari kuzatiladi.

Bolaning o‘sishi va tarbiyasi uning faoliyati jarayonida amalga oshiriladi. Ijtimoiy-foydali mehnat, ijtimoiy ishlar, o‘yin va o‘qish faoliyati, bo‘sh vaqtdan oqilona foydalanish kabilar bolalarning hayotida katta ahamiyatga ega bo‘ladi. Bolalarning bunday xilma-xil faoliyatlarini to‘g‘ri tashkil etish, uni yaxshi alohida sifatlar, xarakter xislatlari, yaxshi odatlar tarkib toptirishga qaratish tarbiyaning muhim vazifalaridan hisoblanadi. Tarbiyasi og‘ir bolalarga esa bu usullar yanada ko‘proq qo‘llanilishi maqsadga muvofiqdir.

Hulosa qilib aytganimizda ilg‘or o‘qituvchilar tajribasining ko‘rsatishicha, o‘quvchilar ahil jamoa bo‘lib uyushgandagina tarbiya ishlarini amalga oshirish ancha yengil bo‘ladi va muvaffaqiyatga erishiladi. Nosog‘lom oila muhitida voyaga yetgan yoki ota-onasidan yomon tarbiya ko‘rgan tarbiyasi og‘ir bolada ham his-tuyg‘ular mujassam bo‘ladi. Bunday bola mehrga, e‘tiborga muhtojdir. Shuni hisobga olib, bolaning oilasidagi kamchiliklarni bartaraf etish, ota-onasining qarashlarini o‘zgartirish, bolaning atrofida do‘stlarni ko‘paytirish, uni ma‘nan qo‘llab-quvvatlab turish ham bola tarbiyasiga ijobiy ta‘sir o‘tkazadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик-ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. Т.: “Ўзбекистон” -2017 йил.14 январь.104 бет.
2. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Т.: “Ўзбекистон” 2016
3. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш- юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. Т.: “Ўзбекистон” 7 декабрь 2016 йил. ЎзРес конституцияси қабул қилинганининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимидаги маърузаси.
4. Мунавваров А.Қ. Оила педагогикаси. – Т.: Ўқитувчи, 1994. -127-бет.
5. А.В. Прялухина, И.Б. Храпенко. “Трудные дети: актуальные проблемы и возможности профилактики деструктивного поведения”. УДК 316.624. Казанский педагогический журнал №3, 2019.
6. Данилова Л. Н. Культурологические основания педагогического взаимодействия в школах Японии // Педагогический ИМИДЖ. 2022. Т. 16. № 3 (56). С. 248–260. DOI: <https://doi.org/10.32343/2409-5052-2022-16-3-248-260>
7. Halovat Baxtiyrovna Ismatova. “Tarbiyasi qiyin va bo`sh o`zlashtiruvchi o`quvchilar bilan ishlashni tashkil etishning metodik imkoniyatlari”. Scientific Journal Impact Factor (SJIF 2022=5.016 Page 1017. 2022.
8. G.Eshchanova (2023). SOCIOLOGY OF PRESCHOOL EDUCATION: DISTINCTIVE CHARACTERISTICS. Science and innovation, 2 (B3), 2023. 333-337. doi: 10.5281/zenodo.7764475.
9. Календарова. “Primary education – the foundation of general secondary and higher education”. Journal theoretical & applied science p-ISSN: 2308-4944 (print) e-ISSN: 2409-0085 (online) Year: 2022 Issue: 06 Vol. 110. SOI: 1.1/TAS DOI:10.15863/TAS. Morocco.
10. Календарова З.К. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES: a collection scientific works of the International scientific conference (13 December, 2023). Part 24 – 234p. <https---interonconf.org-index.php-ity-article-view-10125-8553>.
11. Ganiyeva, Muborak. "Ўзбекистон тарихи фанини ўқитишга доир баъзи мулоҳазалар." *Архив научных исследований* (2019).
 1. Ganiyeva, M. (2019). Ўзбекистон тарихи фанини ўқитишга доир баъзи мулоҳазалар. *Архив научных исследований*.
12. Ганиева, М. А. "Из истории поэтического наследия народов Центральной Азии." *Наука и современность* 22 (2013): 179-181.
 2. Ганиева, М. А. (2013). Из истории поэтического наследия народов Центральной Азии. *Наука и современность*, (22), 179-181.
13. Ganiyeva, Muborak. "Тарихий-маданий туризм ва уни ривожлантириш истиқболлари." *Архив научных исследований* (2020).

3. Ganiyeva, M. (2020). Тарихий-маданий туризм ва уни ривожлантириш истиқболлари. *Архив научных исследований*.
14. Ganiyeva, Muborak. "Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқини ўрганиш бўйича илмий-оммабоп рисола." *Архив научных исследований* (2019).
4. Ganiyeva, M. (2019). Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқини ўрганиш бўйича илмий-оммабоп рисола. *Архив научных исследований*.
5. Maxmudova Zilola. (2023). TALIM MUASSASI RAHBARLARIDA YUKSAK AXLOQIY SIFATLARI RIVOJLANTIRISH. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 1(2), 78–83. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/17>
6. Toxirjon, U. (2024). PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIRNI O'RGANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 22-27.
7. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O 'QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O 'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 9-13.
8. Umarov Tokhirjon. (2024). PROVISION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN EXTREME SITUATIONS IS SOCIAL. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(2), 1–6. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/28>
9. В статье представлена информация о роли педагогики и психологии в повышении качества и эффективности образования, формировании зрелого поколения. Данное научное исследование исследует решающую роль симбиотических взаимоотношений педагогики и психологии в . (2024). YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR, 2(2), 5-12. <https://nuzjournals.uz/index.php/yoiit/article/view/79>
10. Умаров Тохиржон. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ РАЗНЫХ РЕЛИГИЙ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 3(2), 18–25. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/655>
11. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O 'QISH SAVODXONLIGINI O 'RGANISH (PIRLS). *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 14-17.
12. Умаров, Т. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИГРУШЕК НА ДЕТСКУЮ ПСИХОЛОГИЮ. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 18-21.